

Ковтунець В. В.

кандидат фізико-математичних наук, доцент, заступник голови Національного агентства кваліфікацій, Київ, Україна, vkovtunets@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9077-4867>

Мельник С. В.

кандидат економічних наук, доцент, заслужений економіст України, завідувач сектору професійної освіти відділу освітньої статистики і аналітики ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, smelnykukr@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5724-2428>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ КВАЛІФІКАЦІЙ: ПИТАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено проблемам забезпечення якості в рамках вимог Національної системи кваліфікацій України в контексті інтеграції цієї системи у відповідну європейську. Розглядаються три складові забезпечення якості кваліфікацій: якість стандартизації, якість оцінювання, документарне забезпечення якості кваліфікації. Дослідження сфокусоване на питаннях якості освітніх і професійних стандартів. Розкрито відмінності в правовому регулюванні освітніх стандартів початкової, середньої, професійної (професійно-технічної), вищої та фахової передвищої освіти. Виявлено певну правову невизначеність вживання термінів «результати навчання» та «компетентності» й невідповідність використання цих термінів Рекомендаціям Ради ЄС 2017 р. та міжнародним і національним стандартам. Детально проаналізовано 230 існуючих на момент написання професійних стандартів. Наголошується, що завдяки правовому врегулюванню процесів їх підготовки й затвердження якості професійних стандартів загалом задовільна. Разом із цим виявлено низку недоліків, зокрема не розв'язана проблема віднесення професійних кваліфікацій до рівнів Національної рамки кваліфікацій. Підкреслюється необхідність незалежного рецензування (експертизи) проєктів професійних стандартів. Показано, що в системі таких стандартів є актуальна потреба у створенні інструментів забезпечення якості, вживанні однакових термінів, гармонізованих із законодавством та практикою ЄС. Зокрема, йдеться про необхідність правильного використання термінів «результати навчання», «компетентності», розмежування суб'єктів діяльності у сфері стандартів (розробники, рецензенти, суб'єкти затвердження). Наголошується на важливості запровадження стандартів оцінювання, у т. ч. для професійних кваліфікацій.

Ключові слова: кваліфікація, освітня кваліфікація, професійна кваліфікація, результати навчання, освітні стандарти, професійні стандарти, Європейський Союз, євроінтеграція.

JEL classification: I25.

DOI: 10.32987/2617-8532-2022-5-51-65.

Приписи Закону України «Про освіту» від 2017 р. дали старт створенню національної системи кваліфікацій. Прийняттю цих норм передувала тривала й копітка робота

України з її європейськими партнерами, передусім із Європейською освітньою фундацією (*European Training Foundation, ETF*), щодо надання технічної допомоги вітчизняній освіт-

© Ковтунець В. В., Мельник С. В., 2022

ній сфері у формуванні сучасної системи кваліфікацій.

Як показує історичний екскурс, створення системи кваліфікацій було ініційоване низкою держав, зокрема Великою Британією та Австралією [1; 2]. Поштовхом до цього стали зростаючі потреби економіки в постійному навчанні персоналу компаній, зумовлені швидкими технологічними змінами у виробництві та провадженні підприємницької діяльності. Метою ініціативи було розроблення єдиних підходів до порівняння освітніх і професійних кваліфікацій на предмет складності та якості незалежно від галузі знань чи виду економічної діяльності.

Докладені зусилля дали результат: у 2008 р. започатковано європейську систему кваліфікацій, оформлену у вигляді відповідних Рекомендацій, прийнятих Радою ЄС [3]. Друга редакція Рекомендацій була прийнята вже у 2017 р. [4]. Рекомендації, імplementовані в систему законодавства ЄС, дають державам-учасникам досить велику свободу в реалізації їхніх положень через національне законодавство [5].

Домінуючим критерієм відповідності національних політик держав-членів ЄС рекомендаціям Європейської Ради є забезпечення належної якості. Аналогічно, попри відмінності в реалізації, для системи кваліфікацій головним критерієм дотримання таких рекомендацій є відповідна якість професійних кваліфікацій, що має бути порівнянною з їх якістю в інших державах-членах.

Отже, Україна, як асоційований член ЄС та країна-кандидат на членство в ЄС, може самостійно формувати свою систему кваліфікацій, але

для повноцінного визнання в ЄС має забезпечити якість, відповідну вимогам ЄС.

Поняття кваліфікації та складові якості кваліфікації

Закон України «Про освіту» [6] визначає, що «кваліфікація – визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)». У Рекомендаціях Європейської Ради [4] наводиться схоже визначення: «Кваліфікація означає офіційний результат процесу оцінювання та валідації, який отримується за умови, що компетентний орган визначив відповідність результатів навчання особи заданим стандартам». Таким чином, отримання кваліфікації включає необхідність забезпечення трьох складових. Це:

- наявність стандарту;
- організація процесу оцінювання й валідації результатів навчання;
- процедура видання документа (офіційний результат) про присвоєння кваліфікації.

Отже, якість кваліфікації визначається забезпеченням якості вказаних складників:

- 1) якості стандартів (освітніх і професійних);
- 2) якості оцінювання та валідації;
- 3) якості документів (повнота й надійність відомостей, термін дії тощо).

З точки зору інструментарію забезпечення якості кваліфікації, процедури зовнішнього й внутрішнього забезпечення якості повинні розроблятися спеціально залученими до цього процесу закладами, установами, організаціями.

Повніша методологія дослідження мала б охоплювати також оцінювання результатів діяльності, а не лише процедури, однак обговорення цих аспектів виходить за межі даного дослідження.

Якість стандартизації.

Стандарти освіти

Присвоєння кваліфікації здійснюється в разі досягнення особою результатів навчання, передбачених стандартом – освітнім чи професійним, тому якість кваліфікації великою мірою визначається якістю відповідного стандарту, який має врахувати різні аспекти суспільної актуальності та можливість його практичного застосування. Потрібні процедури, здатні забезпечувати якість освітнього чи професійного стандарту ще на етапі його розроблення. Сукупність таких процедур можна представити як дві взаємозалежні частини: зовнішнього забезпечення якості та внутрішнього забезпечення якості. Остання охоплює сукупність логічно пов'язаних, різнопланових заходів, що їх запроваджує розробник стандарту для забезпечення його якості. У цьому контексті слід зауважити, що процедури розроблення й затвердження освітніх і професійних стандартів в Україні істотно відрізняються.

Загалом питання стандартизації в нашій державі регулюється Законом України «Про стандартизацію» [7]. Однак згідно з частиною другою ст. 2 цього Закону, він не поширюється на стандарти «освіти та інші соціальні стандарти», зокрема питання стандартів освіти регулюється відповідним освітнім законодавством. У базовому Законі України «Про

освіту» [6], ст. 32, наведено загальне визначення стандарту освіти як сукупності вимог до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загального обсягу навчального навантаження здобувачів освіти; інших складників, які можуть бути передбачені спеціальними законами. При цьому право затверджувати стандарти освіти закріплено за центральним органом виконавчої влади відповідно до спеціальних законів. Згідно з вимогами частини першої ст. 46 Закону «Про освіту», центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерство освіти і науки України – МОНУ) «організовує розроблення і затверджує стандарти освіти у випадках, визначених цим Законом та спеціальними законами, оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті». Фактично на МОНУ покладено основні повноваження щодо розроблення й затвердження стандартів освіти. Інші ж центральні органи виконавчої влади вповноважено затверджувати стандарти спеціалізованої освіти (частина шоста ст. 21 Закону).

Спеціальні закони деталізують процедури розроблення та затвердження стандартів освіти. Так, Закон України «Про дошкільну освіту» [8] передбачає стандарт дошкільної освіти як її базовий компонент. Він «містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті». Стандарт (базовий компонент) розробляється й затверджується МОНУ (ст. 19). До його розроблення долучаються «Національна академія

педагогічних наук України, органи із забезпечення якості освіти, академічні, галузеві науково-дослідні інститути, заклади освіти, інші науково-методичні та методичні установи, громадські об'єднання, у тому числі фахові організації (професійні асоціації), інші інститути громадянського суспільства, експерти тощо» (ст. 22).

Закон України «Про повну загальну середню освіту» [9] передбачає, що стандарти початкової, базової середньої й профільної середньої освіти розробляє МОНУ (із залученням Національної академії педагогічних наук та інших суб'єктів) і затверджує Кабінет Міністрів України. Закон трактує поняття Державного освітнього стандарту як «зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на відповідному рівні загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні» (ст. 30).

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [10] запроваджує два види стандартів: державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти та державні освітні стандарти з конкретних професій. Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти, згідно із Законом, – це «сукупність державних вимог до змісту професійної (професійно-технічної) освіти, рівня кваліфікації випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти та освітнього рівня вступників» (ст. 32). Поряд із цим визначення державного освітнього стандарту з окремої професії в Законі відсутнє. Такий державний стандарт розробляється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти

і науки та затверджується Кабінетом Міністрів України. Державний освітній стандарт з професії розробляється й затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Закон України «Про фахову передвищу освіту» [11] несподівано пропонує дещо інше визначення стандарту освіти, ніж у Законі України «Про освіту». Так, згідно зі ст. 32 Закону України «Про освіту», «стандарт освіти визначає:

- *вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти* відповідного рівня;
- загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти;
- інші складники, передбачені спеціальними законами».

У спеціальному законі, яким є Закон України «Про фахову передвищу освіту», ст. 1, наведено таке визначення: «стандарт фахової передвищої освіти – сукупність *вимог до освітньо-професійних програм* фахової передвищої освіти, які є спільними для всіх освітньо-професійних програм у межах певної спеціальності».

У частині третій ст. 8 цього Закону дається уточнення поняття стандарту освітньо-професійної програми:

- 1) перелік обов'язкових загальних та спеціальних компетентностей і результатів навчання здобувачів фахової передвищої освіти;
- 2) вимоги до попередньої освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- 3) обсяг кредитів ЕКТС, необхідний для здобуття ступеня фахового молодшого бакалавра за відповідною спеціальністю;
- 4) форми атестації здобувачів фахової передвищої освіти;

5) вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості фахової передвищої освіти;

6) вимоги професійних стандартів (за наявності).

Отже, запропонований стандарт освіти – це перелік прямих вимог до освітньо-професійних програм, а не результатів навчання.

Стандарти фахової передвищої освіти розробляються за кожною спеціальністю. Розробляє та затверджує стандарти центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки – Міністерство освіти і науки України.

Закон України «Про вищу освіту» [12] аналогічно передбачає, що стандарт вищої освіти – це «сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності» (ст. 10). Згідно з частиною шостою ст. 10 Закону, «стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, що забезпечують формування і реалізують державну політику у відповідних сферах, галузевих об'єднань організацій роботодавців і затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти».

У праці В. Бахрушина [13] проведено ґрунтовний аналіз відповідності стандартів вищої освіти Національній рамці кваліфікацій, узгодженості стандартів різних освітніх рівнів у межах спеціальності та галузі знань. Автор де-факто визнає, що, незважаючи на визначення, про яке йшлося вище, предметом стандарти-

зації є все ж не освітні програми, а, в кінцевому рахунку, компетентності й результати навчання.

Оцінюючи стан стандартизації освіти в цілому на відповідність законодавству ЄС, зокрема рекомендаціям Ради Європи, можна зробити низку висновків. Перший полягає в тому, що в освітньому законодавстві розглядається різний об'єкт стандартизації. У дошкільній, початковій, середній і професійній (професійно-технічній) освіті стандартизуються *вимоги до здобувачів освіти* (результати навчання, компетентності тощо). У фаховій передвищій та вищій освіті освітні стандарти встановлюють *вимоги до освітніх програм*. Це інший предмет регулювання, який не відповідає рекомендаціям Ради ЄС. Більше того, такі стандарти освіти не можуть застосовуватися до оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. По суті, їх слід було б називати не стандартами освіти, а стандартами освітніх програм або стандартами організації освітнього процесу.

Другий висновок стосується вже всіх стандартів. Ідеться про вживання термінів «компетентність» і «результати навчання». У Рекомендаціях Ради ЄС пропонується нова структура дескрипторів Європейської рамки кваліфікацій. Порівняно з Європейською рамкою кваліфікацій 2008 р. дескриптор «компетентності» наразі вилучено, й кваліфікації описуються лише в термінах результатів навчання [4].

Такий підхід загалом узгоджується з нормами базового Закону України «Про освіту» [6], згідно з яким:

– результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислен-

ня, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (частина перша ст. 1, п. 22);

– компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Отже, результати навчання характеризуються такими основними властивостями:

- їх можна ідентифікувати;
- їх можна оцінити та виміряти.

Компетентність можна іншими словами визначити як динамічну комбінацію результатів навчання, «що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». Тобто це здатність застосовувати результати навчання для досягнення визначених цілей.

Виходячи з поняття стандарту освіти, визначеного ст. 32 Закону України «Про освіту», його основною складовою є «вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня». Тобто стандарт освіти має визначати обов'язкові результати навчання і здатність застосовувати сукупність результатів навчання до практичної діяльності чи подальшої освіти.

Кембриджський словник англійської мови трактує стандарт як рівень якості [14].

Згідно із законодавством ЄС, стандарт освіти має визначати вимоги до результатів навчання здобувачів освіти, а відповідно до законодавства України – вимоги як до результатів навчання, так і до компетентностей, тобто здатностей застосовувати результати навчання. Практика оцінювання компетентностей [15] показує, що для цього слід використовувати технологію декомпозиції компетентностей на результати навчання та оцінювати останні, формуючи підсумкову оцінку як зважену суму. Ця технологія була застосована авторами для оцінювання інформаційної компетентності, а згодом рекомендована ЮНЕСКО для моніторингу цифрової компетентності [16].

Таким чином, незважаючи на термінологічні проблеми, для присвоєння кваліфікацій – освітніх чи професійних – оцінюються результати навчання. Це означає, що вимоги освітніх і професійних стандартів мають бути описані в термінах результатів навчання.

Структурний аналіз затверджених стандартів освіти свідчить про відсутність системного підходу до їх розроблення. У більшості випадків опис обов'язкових результатів навчання не відповідає дескрипторам Національної рамки кваліфікацій (НРК). Унаслідок вживання в освітніх законах терміна «компетентність» у різних значеннях (від ототожнення з результатами навчання до майже протиставлення) така сама картина спостерігається й у стандартах. Тому не дивно, що ними дуже рідко користуються для розроблення засобів оцінювання результатів навчання. Наприклад, зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання за курс

повної загальної середньої освіти проводиться за програмами, які регулярно затверджує Міністерство освіти і науки України (див., наприклад, [17]). Вимоги до результатів навчання в програмах описано максимально зрозуміло й чітко.

Якість стандартизації.

Професійні стандарти

Професійні стандарти вперше було передбачено змінами до Кодексу законів про працю України [18], де їх поставлено поряд із кваліфікаційними характеристиками професій за Національним класифікатором України ДК 003 «Класифікатор професій» (КП) [19]. Цим можна пояснити, чому професійні стандарти розроблялися й розробляються для професій, внесених до КП: професійний стандарт розглядався як удосконалення кваліфікаційної характеристики.

Визначення професійного стандарту наведено в Законі України «Про освіту» у 2017 р.: «Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій». Те саме визначення після внесення змін до законів України дублюється Кодексом законів про працю України [20]. Таким чином, професійний стандарт – це набір вимог до компетентностей, які є основою для формування професійних кваліфікацій.

У цих же законах знаходимо визначення професійних кваліфікацій: «Професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація) – це визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це

законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати всі трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом». Як бачимо, компетентності стоять поруч із результатами навчання, що можна трактувати і як синонімічність, і як доповнюваність.

Затверджені на підставі Закону Порядок розроблення та затвердження професійних стандартів (у новій редакції – Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів) [21] і Методика розроблення професійних стандартів [22] передбачають дві групи складових професійного стандарту:

1. Вимоги до робіт, які повинна виконувати особа, що має кваліфікацію:

- трудові функції;
- трудові дії, з яких складаються трудові функції (названі компетентностями);
- обладнання й матеріали, необхідні для виконання трудових дій.

2. Вимоги до результатів навчання, що повинні забезпечувати здатність виконувати відповідні трудові функції:

- а) знання;
- б) вміння та навички.

Хоча формат стандарту й виходить за межі формального визначення в Законі, але з урахуванням визначення професійної кваліфікації, наданого тим самим Законом, та яке формується на підставі стандарту, таке розуміння професійного стандарту більше відповідає Рекомендаціям Ради ЄС і НРК. Проте формат професійного стандарту не відпові-

дає НРК – ані в редакції до 2019 р., ані в чинній редакції. Так, серед дескрипторів відсутні «комунікація», «відповідальність і автономія». Відсутність вимог щодо комунікації, відповідальності й автономності створює труднощі при визначенні рівня НРК, до якого належить задана стандартом професійна кваліфікація.

Але найбільшою проблемою є якість професійних стандартів. За даними секретаріату Національного агентства кваліфікацій, 111 професійних стандартів із 230 затверджених містять недоліки, що ускладнюють їх застосування, зокрема при порівнянні з рівнями НРК¹.

Основними причинами цього є:

1) відсутність визначення рівня НРК професійних кваліфікацій (коли зазначено лише рівень НРК необхідних освітніх кваліфікацій);

2) очевидна невідповідність зазначеного лише одного рівня НРК рівню професійних кваліфікацій із різними розрядами;

3) відсутність назви професійної кваліфікації в професійному стандарті (коли вона є лише в назві стандарту);

4) зазначення в стандарті лише однієї кваліфікації, що передбачає виконання однакових вимог, і водночас різних рівнів НРК, залежно від розрядів;

5) у деяких професійних стандартах – віднесення до рівня НРК *лише однієї професійної кваліфікації* без жодної згадки про іншу;

6) у поодиноких стандартах – визначення рівнів НРК для типових *посад* або *професій*;

¹ Автори висловлюють подяку Н. Солодкій, працівниці секретаріату Національного агентства кваліфікацій, за люб'язно надані відомості.

7) у низці стандартів, наприклад «Еколог», – зазначення абсолютно не коректної інформації про необхідність володіння всіма компетентностями, передбаченими стандартом, незалежно від кваліфікації.

З метою обґрунтування пропозицій розробниками професійних стандартів щодо віднесення професійної кваліфікації до рівня НРК, робочою групою із представників Національного агентства кваліфікацій підготовлено Методичні рекомендації для визначення рівня професійних кваліфікацій за НРК, що передбачено чинною Методикою розроблення професійних стандартів. Методичні рекомендації розроблено з урахуванням міжнародного досвіду (на основі порівняння національних рамок кваліфікацій Німеччини та Польщі з Європейською рамкою кваліфікацій) і напрацювань проєкту TWINNING [23], рекомендацій інших міжнародних експертів.

З метою визначення рівня НРК для професійної кваліфікації необхідно провести аналіз вимог до результатів навчання (знань, умінь і навичок тощо). За результатами аналізу вимоги до кваліфікацій повинні бути описані в термінах результатів навчання, що відповідають дескрипторам НРК («знання», «уміння/навички», «комунікація», «відповідальність і автономія»).

Іншою проблемою є відсутність незалежної експертизи (рецензування) проєктів професійних стандартів, яка мала би бути основою зовнішньої системи забезпечення якості стандартів. Як показала практика, передбачене нормативно-правовими актами громадське обговорення проєктів професійних стан-

дартів не забезпечує якості проекту, що виявляється вже при застосуванні стандарту для розроблення процедур і контрольно-оцінювальних матеріалів (тестів).

Так, професійний стандарт на професію «кухар» передбачає абсолютно однакові вимоги до двох заявлених кваліфікацій – кухар 3-го розряду та кухар 4-го розряду. Професійний стандарт газоелектрозварника передбачає застосування кваліфікації лише в одній галузі – металургії, хоча його вимоги можуть бути застосовані й в інших галузях, можливо крім високоточного машинобудування.

Усі ці обставини ускладнюють національне й міжнародне визнання кваліфікацій, здобутих в Україні, та утруднюють налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг і ринку праці.

Ще однією проблемою професійних стандартів є їх жорстка прив'язка до класифікатора професій [24].

Кваліфікації – професійні й освітні – здобуваються в результаті навчання: формального, неформального чи інформального. КП (англійською – *Classifier of occupations*) є нормативним документом для статистичного аналізу структури зайнятості населення та власне класифікатором занять (*occupations*). Класифікатор включає також посади. Кваліфікація є передумовою допуску до робіт або зайняття посад. Одна кваліфікація може давати доступ до кількох посад чи робіт. І навпаки, можуть бути заняття, що вимагають наявності декількох кваліфікацій.

Тому подібне порівняння призведе до звуження кваліфікацій та в підсумку обмежить можливості доступу до ринку праці здобувачів освіти.

Якість стандартизації.

Стандарти оцінювання

Оцінювання результатів навчання здобувачів кваліфікацій є серйозною проблемою. Стандартизація оцінювання забезпечує однаковий підхід до всіх здобувачів. Водночас надмірне регулювання може мати негативний вплив на освітній процес.

Стандартизацію оцінювання можна поділити на дві категорії:

1) загальні стандарти, що застосовуються до всіх оцінювань;

2) спеціальні стандарти, які стосуються конкретних кваліфікацій.

Прикладом загальних стандартів можуть бути рекомендації Американської психологічної асоціації (*American Psychological Association – APA*) [25]. Зокрема, згадані стандарти передбачають три критерії якості оцінювання: змістова валідність (*content validity*), надійність (*reliability*) і справедливність (*fairness*).

Існує практика корпоративної стандартизації, приміром корпорації ETS [26].

Питання стандартів оцінювання особливо актуальне передусім для професійних кваліфікацій. Різноманітність останніх вимагає врахування при оцінюванні особливостей професійної діяльності, яка може провадитися в різних галузях економіки. Крім того, професійні кваліфікації можуть передбачати такі результати навчання, що важко піддаються оцінюванню традиційними методами (ціннісні орієнтири, ставлення, поведінкові характеристики тощо).

Відсутність унормованих хоча б загальних вимог до оцінювання несе ризик неоднакового підходу до присвоєння кваліфікації різними суб'єктами й, відповідно, знецінення кваліфікацій.

Загалом освітні та професійні стандарти в Україні не містять вимог до оцінювання, а стандарти оцінювання відсутні. Окремі посилання на оцінювання знаходимо в стандарті базової середньої освіти.

Варто також зазначити, що в початковій та середній освіті не сформовано чіткі критерії як поточного, так і підсумкового оцінювання. Ці недоліки компенсуються якісним зовнішнім незалежним оцінюванням, яке де-факто встановлює реальні вимоги до обов'язкових результатів навчання. Наведений факт ще раз свідчить про те, що якісна стандартизація вимог до результатів навчання є основою забезпечення якості в системі освітніх, а також професійних кваліфікацій.

З викладеного вище впливають такі висновки та рекомендації.

Україна має приклади чіткого формулювання вимог до результатів навчання в освітніх і професійних стандартах. Однак для успішного входження в європейський простір кваліфікацій ці приклади повинні стати основою створення цілісної системи. Системний підхід до проблеми вимагає розв'язання низки серйозних проблем.

Так, потрібно визначитися з єдиною термінологією. Мова термінів Національної системи кваліфікацій має бути зрозумілою нашим партнерам у ЄС. У цьому контексті варто послуговуватись уже затвердженими міжнародними й національними стандартами у сфері кваліфікацій.

Стандарти – як освітні, так і професійні – повинні чітко описувати обов'язкові результати навчання та стати надійним підґрунтям для оці-

нювання результатів і присвоєння кваліфікацій.

Потребує вдосконалення й організація процесу розроблення стандартів. Як і в системі стандартизації загалом, стандарт відображає певний суспільний консенсус, у першу чергу з боку фахівців у відповідній сфері. У процесі розроблення й затвердження необхідна взаємодія трьох груп суб'єктів: розробників, рецензентів/експертів та суб'єктів затвердження стандарту, уповноважених на це державою.

Так само має бути вдосконалено порядок внесення змін до стандартів чи заміни стандартів новими. Він повинен гарантувати достатню динаміку й реагування на швидкозмінні потреби суспільства. Для цього слід скасувати монопольне право на внесення змін або розроблення нових стандартів.

Створюючи нову систему, треба мати на увазі, що її основним завданням є забезпечення права людини на освіту, здобуття нових кваліфікацій упродовж життя. У контексті європейської інтеграції нашої держави до цього варто також додати відкриття можливості визнання отриманих в Україні кваліфікацій за кордоном, у європейських країнах, і навпаки, визнання в Україні кваліфікацій, здобутих у державах ЄС.

Європейські дослідники визнають значний прогрес України у формуванні Національної системи кваліфікацій шляхом інтеграції досвіду різних країн-членів ЄС [27]. Водночас вони зауважують, що за наявності права вибору останніми методів формування системи, ключовою завжди буде вимога до якості.

Список використаних джерел

1. The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning. An OECD activity. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33977045.pdf>.
2. *Tuck R.* An Introductory Guide to National Qualifications Frameworks: Conceptual and Practical Issues for Policy Makers / International Labour Organization, 2007. 76 p. URL: https://www.ilo.org/skills/pubs/WCMS_103623/lang--en/index.htm.
3. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*. 2008. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>.
4. Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2017/C 189/03). *Official Journal of the European Union*. 2017. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)).
5. Consolidated version of the Treaty on European Union. *Official Journal of the European Union*. 2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
7. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.
8. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>.
9. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
10. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.
11. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
12. *Ковтунець В., Поліщук Н.* Кваліфікації, результати навчання та компетентності. Термінологічні проблеми. *Університети і лідерство*. 2021. № 12. С. 53–65. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-53-65>.
13. *Бахрушин В. Є.* Стандартизація вимог до вищої освіти, як інструмент забезпечення якості вищої освіти: рівні вищої освіти та предметні області. *Освітня аналітика України*. 2020. № 2(9). С. 50–66. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-2-50-66>.
14. Standard / Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/standard>.
15. *Zelman M., Shmis T., Avdeeva S., Vasiliev K., Froumin I.* International comparison of information literacy in digital environments. *International Association for Educational Assessment (IAEA)*. Manila 37th Annual Conference. 2011. URL: <https://iaea.info/conference-proceedings/37th-annual-conference-2011/>.
16. Recommendations on Assessment Tools for Monitoring Digital Literacy within UNESCO's Digital Literacy Global Framework. *UNESCO-UIS*. 2019. URL: https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000366740&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_fe730e91-7b9d-418b-ac8e-50df34d19411%3F_%3D366740eng.pdf&locale=ru&multi=true&ark=/

ark:/48223/pf0000366740/PDF/366740eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A32%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C0%2C797%2C0%5D.

17. Програми ЗНО. *OSBITA.UA*. URL: https://osvita.ua/test/program_zno/.
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 06.12.2016 № 1774-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19#n6>.
19. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>.
20. Кодекс законів про працю України: затв. Законом УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII ВВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print>.
21. Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів : постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF#Text>.
22. Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів : наказ Міністерства соціальної політики України від 22.01.2018 № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>.
23. Ганф Г. Методичні рекомендації щодо зіставлення кваліфікацій з Національною рамкою кваліфікацій України : проект від 05.03.2015. URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Final%20Guidelines%20referencing%20Ukraine_UKR.pdf.
24. Melnyk S. Ukraine Late and Iterative Institutionalization. In: Skill Formation in Central and Eastern Europe. A search for Patterns and Directions. Peter Lang GmbH, Berlin, 2022. P. 341–368.
25. The Standards for Educational and Psychological Testing. URL: <https://www.apa.org/science/programs/testing/standards>.
26. ETS Standards for Quality and Fairness. URL: <https://www.ets.org/about/fairness>.
27. Bohlinger S., Vidmantas T. EU implications for skill formation in the CCE. In: Skill Formation in Central and Eastern Europe. A search for Patterns and Directions. Peter Lang GmbH, Berlin, 2022. P. 425–450.

Volodymyr Kovtunets

Ph. D. (Physics and Mathematics), Associate Professor, National Agency of Qualifications, Kyiv, Ukraine, vkovtunets@ukr.net
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9077-4867>

Sergii Melnyk

Ph. D. (Economics), Associate Professor, Honored Economist of Ukraine, SSI «Institute of Educational Analytics» Kyiv, Ukraine, smelnykukr@gmail.com
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5724-2428>

APPROACHES TO QUALITY ASSURANCE IN THE NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORK OF UKRAINE: STANDARDIZATION ISSUES

Abstract. *The article presents a study of quality assurance problems of the National Qualifications System of Ukraine by reforming the domestic standardization system in the context of its integration into the European Qualifications System. In view of this, three components of the quality system were identified, namely, quality of standardization, quality of assessment and quality of documentation. The study is also focused on issues of legal regulation of the quality of professional and educational standards. In particular, differences in the legal regulation of educational standards of vocational pre-higher and higher education were identified. A certain legal uncertainty in the use of the terms "learning outcomes" and "competencies" and the inconsistency of the use of these terms with the EU Council Recommendations of 2017 and international and national standards were revealed. Along with this, a number of shortcomings were found. Particularly, there is an unresolved problem of assigning professional qualifications to the levels of the National Qualifications Framework (NQF). The need for independent review (expertise) of projects of professional standards was emphasized. The issue of assessment standards was considered. For instance, the lack of such standards poses a threat to the quality of professional qualifications, especially qualifications of levels 2-4 of the NQF of Ukraine, since educational institutions have the right to assign such qualifications, in addition to qualification centers. Examples of corporate assessment standards, in particular, by the American Psychological Association, were considered. It is noted, that the formation of motivation of young people and employees to obtain modern and competitive skills on the labor market is not enough. The outdated approach to personnel training by providers of educational services also needs to be reviewed. It is shown that the National Qualifications System of Ukraine requires quality assurance tools and the use of terms harmonized with EU legislation and practice.*

Keywords: *qualification, educational qualification, professional qualification, learning outcomes, educational standards, professional standards, European Union, European integration.*

References

1. OECD. (n. d.). *The Role of National Qualifications Systems in Promoting Lifelong Learning. An OECD activity.* Retrieved from <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33977045.pdf>.
2. Tuck, R. (2007). *An Introductory Guide to National Qualifications Frameworks: Conceptual and Practical Issues for Policy Makers.* International Labour Organization. Retrieved from https://www.ilo.org/skills/pubs/WCMS_103623/lang--en/index.htm.

3. Official Journal of the European Union. (2008). *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>.
4. Official Journal of the European Union. (2017). *Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (2017/C 189/03)*. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)).
5. Official Journal of the European Union. (2012). *Consolidated version of the Treaty on European Union*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF.
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On standardization* (Act No. 1315-VII, June 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). *On preschool education* (Act No. 2628-III, July 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On general secondary education* (Act No. 463-IX, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *On vocational pre-higher education* (Act No. 2745-VIII, June 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On higher education* (Act No. 1556-VII, July 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
12. Kovtunets, V., & Polishchuk, N. (2021). Qualifications, learning outcomes and competencies. Terminological problems. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 12, 53–65. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-53-65> [in Ukrainian].
13. Bakhrushin, V. (2020). Standardization of requirements for higher education as a tool for quality assurance in higher education: levels of higher education and subject areas. *Educational Analytics of Ukraine*, 2(9), 50–66. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-2-50-66> [in Ukrainian].
14. Cambridge Dictionary. (n. d.). *Standard*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/standard>.
15. Zelman, M., Shmis, T., Avdeeva, S., Vasiliev, K., & Froumin, I. (2011). International comparison of information literacy in digital environments. *International Association for Educational Assessment (IAEA)*. 37th Annual Conference. Retrieved from <https://iaea.info/conference-proceedings/37th-annual-conference-2011/>.
16. UNESCO-UIS. (2019). *Recommendations on Assessment Tools for Monitoring Digital Literacy within UNESCO's Digital Literacy Global Framework*. Retrieved from https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000366740&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_fe730e91-7b9d-418b-ac8e-50df34d19411%3F_%3D366740eng.pdf&locale=ru&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000366740/PDF/366740eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A32%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C%2C797%2C%5D.
17. OSVITA.UA. (2022). *IEE (independent external evaluation) programs*. Retrieved from https://osvita.ua/test/program_zno/ [in Ukrainian].

18. Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). *On making changes to some legislative acts of Ukraine* (Act No. 1774-VIII, December 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1774-19#n6> [in Ukrainian].

19. State consumer standard of Ukraine. (2010). Classifier of professions DK 003:2010 (Order No. 327, July 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> [in Ukrainian].

20. Verkhovna Rada of Ukraine. (1971). *Labor Code of Ukraine* (Act No. 322-VIII, December 10). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08/print> [in Ukrainian].

21. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *On the approval of the Procedure for the development, implementation and revision of professional standards* (Resolution No. 373, May 31). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

22. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). *On the approval of the Methodology for the development of professional standards* (Decree No. 74, January 22). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text> [in Ukrainian].

23. Hanf, G. (n. d.). *Methodological recommendations for comparing qualifications with the National Qualifications Framework of Ukraine. Project from 05.03.2015*. Retrieved from http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Final%20Guidelines%20referencing%20Ukraine_UKR.pdf [in Ukrainian].

24. Melnyk, S. (2022). Ukraine Late and Iterative Institutionalization. *Skill Formation in Central and Eastern Europe. A search for Patterns and Directions*. Peter Lang GmbH, Berlin, P. 341–368.

25. American Psychological Association. (n. d.). *The Standards for Educational and Psychological Testing*. Retrieved from <https://www.apa.org/science/programs/testing/standards>.

26. ETS. (n. d.). *ETS Standards for Quality and Fairness*. Retrieved from <https://www.ets.org/about/fairness>.

27. Bohlinder, S., & Vidmantas, T. (2022). EU implications for skill formation in the CCE. *Skill Formation in Central and Eastern Europe. A search for Patterns and Directions*. Peter Lang GmbH, Berlin.